

संपादकीय

॥ न मे भक्त प्रणश्यति ॥

पाण्यासाठी 'जीवन' सार्थकी लावणारा तरुण

उन्हाळा आला की दुष्काळाची तीव्रता जाणवते. पाणी ही किती मूल्यवान गोष्ट आहे याची प्रचितीही प्रामुख्याने उन्हाळ्यातच येते आणि याच काळात देशभर चाललेल्या विविध प्रकारच्या पाणी वाचवा मोहीमेचीही उदाहरणे मोठ्या प्रमाणावर समोर येतात. महाराष्ट्रात अभिनेता आमिर खान याने सुरू केलेली पाणी फाऊंडेशन तर अभिनेता नाना पाटेकर, मकरंद अनासपुरे यांनी राबवलेले नाम फाऊंडेशनचे कार्य आता अशा एका मोठ्या टप्प्यावर पोहचले आहे की ग्रामीण भागातील जनता ही स्वतःहून त्यात सहभागी होताना दिसते. एकेकाळी अण्णा हजारे यांनी सुरू केलेली पाणी वाचवा, या मोहिमेत आपल्या राळेगणसिध्दी या गावामध्ये पाणी वाचवण्याचे वेगवेगळे प्रयोग करून दाखवले. त्याचा लाभ लोकांना झाला त्यानंतर सांगली जवळच्या म्हैसाळ येथे असाच प्रयोग राबवला गेला. नगरजिल्ह्यातल्या हिवरे बाजार येथे पोपटराव पवारांनी अशाच प्रकारचा उपक्रम चालवला. त्याचे बरेच चांगले अनुभव पुढे आले. धुळे जिल्ह्यातील साक्री तालुक्यात बारी पाडा इथे तर संपूर्ण गावाच्याच विकासाची सर्वकष योजना पाहायला मिळाली. महाराष्ट्राबरोबरच देशाच्या अनेक भागातही व्यक्ती, संस्था, जलसिंचन पाणी वाचवा, या संदर्भातल्या खूप मोहीमा राबवित असतात. पाणी विषय घेऊन जनजागृती करणारे राजेंद्र सिंह अशी कितीतरी उदाहरणे समोर येतात. या तुलनेत सरकारी योजना प्रचंड अपयशी झाल्याचे पाहायला मिळते. पाण्यासारख्या विषयाचे महत्त्व लक्षात घेऊन देशातली उच्चविद्याविभूषित तरुण मंडळीसुध्दा पुढे येऊ लागलेली आहेत. गेल्या तीन वर्षांपासून दिल्लीच्या नोएडा परिसरात बी टेक झालेल्या रामविर तन्वर या तरुणाने पाणी या विषयासाठी आपली बहुराष्ट्रीय कंपनीतली नोकरी सोडून दिली आणि नोएडा परिसरातल्या दहा तळ्यांचे संवर्धन करण्याची मोहीम राबवली आहे. मोठ्या पगाराची नोकरी सोडून द्यायची आणि खाजगी क्लासेस घेऊन गरजेपुरते पैसे कमवायचे आणि आपला वेळ, शक्ती ही पाणी वाचवा मोहिमेसाठी खर्च करायची. हे कार्य खूपच प्रेरणादायक ठरते.

पाण्याचा गंभीर प्रश्न

भविष्यकाळात पाण्याचा प्रश्न अधिकाधिक गंभीर होत जाणार आहे. सरकारी स्तरावर चालणारे जलसिंचनाचे काम लोकांची पाण्याची गरज भागवू शकणार नाही ही गोष्टदेखील तितकीच खरी आहे किंबहुना सरकारी पातळीवर या प्रश्नाचे गांभीर्य लक्षात घेतले जात नाही त्याचे दुष्परिणाम डोळ्यासमोर दिसत असतात. त्यातूनच मग शुध्द पिण्याचे पाणी उपलब्ध न होण्यापासून ते प्रदूषित पाण्याच्या सेवनामुळे अनेक रोगांचा प्रादुर्भाव होण्यापर्यंतचे प्रकार पाहायला मिळतात. बीई सारखे उच्च दर्जाचे शिक्षण घेतल्यानंतर बड्या पगाराची नोकरी या रामविर तन्वर यांना करता आली असती. परंतु सरकारचा अक्षम्य निष्काळजीपणा आणि पाण्यासाठी होणारी लोकांची तारांबळ या सगळ्या गोष्टी त्याला त्याच्या डोळ्यासमोर दिसत होत्या. आणि मग वातानुकूलित खोलीमध्ये बसून आपल्या स्वार्थी नोकरीचा सोस पूर्ण करण्यापेक्षा आपल्या या परिसरातील पाण्याच्या

तळ्यांचे संवर्धन करावे अशा विचाराने तो झपाटला गेला. त्याने स्वतःच आपण ही नोकरी का सोडली याचा खुलासा केला आहे. विशेषतः पाणी हाच विषय जाणीवपूर्वक त्याने निवडला. ज्यामधून त्याने आपल्या सामाजिक कार्याची तहान तर भागवलीच. परंतु अनेकांना याच तळ्यांमधले स्वच्छ आणि चवदार पाणी उपलब्ध करून दिले. अनेकांना कोणतीही समाजसेवा ही फावल्या वेळात करायचा प्रकार वाटतो. परंतु आपल्या तारुण्याच्या उमेदीच्या काळातली आणि चांगल्या पगाराची नोकरी लाथाडून हा तरुण पाणी या विषयाला आपले आयुष्य समर्पित करतो. तेव्हा जीवन या शब्दातून तो आपले आयुष्य सार्थकी लावतो. पाण्यालाच जीवन असे म्हटले जाते. याच जीवनासाठी जीव देणाऱ्यांची आवश्यकता आहे. हे रामविरच्या उदाहरणांमधून स्पष्ट होते.

समुद्राच्या पाण्याचा पुनर्वापर का नाही ?

वेगवेगळे शोध लावणे किंवा आपल्या नोकऱ्या व्यवसाय सांभाळून फावल्या वेळात जमेल तेवढे सामाजिक कार्य करणे अशी प्रवृत्ती पाहायला मिळत असताना त्याच्या अगदी विरुध्द कृती या रामविरने केलेली आहे. सरकारने किंवा सरकारी संस्थांनी त्याच्या कार्याची दखल घ्यावी अशीदेखील त्याची अपेक्षा नाही. कदाचित ही गोष्टच त्याला त्याच्या इच्छित कार्यामध्ये यश मिळवून देणारी ठरली असावी. खरे तर आमिर किंवा रामवीर ही दोन्ही व्यक्तिमत्वे एकाच ध्येयाचे समांतर प्रवाह ठरतात. असे अनेक प्रवाह ठिकठिकाणी निर्माण झाले तर जलसिंचन किंवा पुरेसे पाणी हे प्रश्न नक्कीच मार्गी लागू शकतील. यासाठी त्यांनी केलेले हे कार्य अधिक सखोलपणाने लोकांपुढे आले पाहिजे. कोणतेही सामाजिक कार्य हे स्वतःला झोकून दिल्याशिवाय पूर्ण होत नसते. त्यासाठी आयुष्याचा मौलिक वेळ त्यांना द्यावा लागतो. म्हणजेच आपल्या जीवनाचे मूल्य ते या कार्यासाठी आकारत असतात. किंवा त्यांच्या कार्याचे मूल्य हे त्यांनी समर्पित केलेल्या वेळेतून सिध्द करित असतात. दरवर्षी भारतामध्ये प्रचंड प्रमाणात पाऊस पडत असतो. ज्याठिकाणी तो पडतो तिथले पाणीसुध्दा पुरेशा प्रमाणात अडवले जात नाही. किंवा समुद्राला वाहून गेलेले पाणी पुन्हा समुद्रातून वाहून आणण्याची इच्छा आणि कल्पनाशक्तीही पाहायला मिळत नाही. खरे तर विज्ञान युग आज इतक्या पुढे गेले आहे की वर्षाचे ३६५ दिवस ज्या समुद्रात प्रचंड पाणी साठलेले असते. पावसाचे सगळे पाणी पुन्हा याच समुद्राला जाऊन मिळत असते. तिथला हा खारट पाण्याचा साठा गोड करण्याचे तंत्र अवलंबले गेले पाहिजे. आज तामिळनाडूसारख्या राज्यात समुद्राच्या पाण्यातून ३० टक्के पाणी वापरण्या योग्य केले जाते. हा प्रयोग यशस्वी झालेला आहे. महाराष्ट्राला विस्तीर्ण समुद्र किनारा लाभला असताना निदान या परिसरात या समुद्राच्या पाण्याच्या वेगवेगळ्या पध्दीतचा शेतीसाठी किंवा फलोत्पादनासाठी उपयोग करता येऊ शकतो. या समुद्राच्या पाण्याला उपयुक्त पाणी म्हणून रुपांतरीत करण्यात बऱ्यापैकी यश मिळवले आहे. अशा संशोधनासाठी रामवीरसारख्या तरुणांनी पुढाकार घ्यायला हवा.